

**ПРЕЗЕНТАЦІЯ НА ТЕМУ:
ДУХОВНЕ І КУЛЬТУРНЕ
ЖИТТЯ В УКРАЇНІ
(1917-1921 РР.)**

БІЛЬШОВИЦЬКА ІДЕОЛОГІЯ

❖ Після завершення [громадянської війни](#) і приходу до влади комуністичної партії, зі створенням [Радянського Союзу](#) змінилися умови розвитку культури загалом в СРСР, а також в Україні. Культурний розвиток України у 1920-і роки один з разючих феноменів української історії. Країна, що пережила найважчу війну, вимушена відновлювати абсолютно зруйновану економіку, яка втратила багатьох видатних вчених, письменників (загибель, еміграція), переживає справжній культурний злет, як висловився історик О.Субтельний, «багатогранний спалах творчої енергії». Цей факт визнається не тільки прихильниками, але і критиками радянської влади. Справа в тому, що революція привела в рух різні соціальні сили, дала відчуття свободи, створення нового, незвіданого. Серед майстрів культури були і гарячі прихильники нової влади, і аполітичні люди, і противники більшовизму, які в розвиткові національної культури вбачали певну альтернативу незалежності, що не здійснилася. В умовах непу, внутрішньопартійної боротьби допускалися елементи демократії. Уперше за довгі роки українська культура отримала державну підтримку. Негативне ставлення до радянської влади, до її політики спричинило значну еміграцію діячів [літератури](#) і [мистецтва](#) ([В.Винниченка](#), [С.Черкасенка](#), [Т. Шаповала](#), [Д.Донцова](#), [М.Садовського](#), [О.Олеся](#)). Твори письменників-емігрантів донедавна замовчувалися або спотворювалися, вони були огульно зараховані до буржуазно-націоналістичних, контрреволюційних.

❖ [Більшовики](#) належним чином врахували величезний потяг народних мас до культури і постаралися вигідно для себе використати його. Вони розуміли, що культура може стати важливим чинником у політичній боротьбі. Щоб керувати діями сотень тисяч озброєних людей, треба було передусім впливати на їхню свідомість. Тому у поширенні здобутків загальнолюдської культури більшовики робили наголос на ідеологічних аспектах. Пов'язуючи ідеологію і культуру, вони обирали найкоротший шлях для зміцнення своєї влади.

❖ Курс на ідеологізацію культури розпочався створенням у лютому 1919 р. [наркомату агітації](#) і пропаганди у складі українського радянського уряду. Керівництво наркоматом було довірено визначним діячам більшовицької партії — спочатку Артему (Ф. Сергєєву), потім — О. Коллонтай. Пізніше функції управління агітацією і пропагандою перейняли відповідні структурні підрозділи у компартійних комітетах різних рівнів. Вважаючи цю ділянку роботи найважливішою для зміцнення диктатури, вожді більшовиків віддали її безпосередньо партійному апарату.

КОЛОНА ЧЕРВОНОЇ ГВАРДІЇ НА ПЕРШОТРАВНЕВІЙ
ДЕМОНСТРАЦІЇ В ПЕТРОГРАДІ 1917 РІК.

ПРОЦЕС БІЛЬШОВИЗАЦІЇ

- ❖ В Україні почалася швидка розбудова мережі культурно-освітніх закладів, покликаних нести в маси комуністичні ідеї. Створювалися палаци культури, народні університети, селянські будинки, клуби, хати-читальні. У партійних, робітничих і профспілкових клубах відкривалися бібліотеки, народні театри, різноманітні гуртки. Клуби регулярно проводили концерти силами мобілізованих на цю справу митців. Влаштовувалися мітинги, лекції, диспути.
- ❖ У липні 1920 р. наркомат освіти [УРСР](#) затвердив «Положення про хату-читальню», як опорний пункт просвітньої роботи у селах. Вказувалося, що головним напрямом в діяльності хат-читалень є «поширення комуністичної освіти серед сільського населення».
- ❖ Поряд з утворенням нових культурно-освітніх закладів відбувався активний процес більшовизації [«просвіт»](#), заснованих українською інтелігенцією у попередні роки, починаючи з дореволюційних. Більшовизація відбувалася кадровою чисткою. Із «просвіт» виганяли «буржуазних націоналістів», замінюючи їх людьми, які довели свою відданість радянській владі. Це призводило до істотного погіршення професійного рівня просвітнянського керівництва. Характерно, що партія більшовиків не тільки «перетравлювала» існуючі «просвіти», а й учетверо збільшила їх кількість за неповні два роки.
- ❖ До кінця 1920 р. в Україні діяло близько 15 тис. культурно-освітніх установ різного типу. Серед них було 1 300 клубів, 5 000 хат-читалень, близько 4 000 «просвіт». В усіх великих містах функціонували палаци культури.
- ❖ Усі «буржуазні» газети були закриті. Проте радянська влада подбала про регулярний випуск власних періодичних видань, які несли в маси комуністичну ідеологію. Газети і журнали видавалися російською і українською мовами. У 1919 р. в Україні виходило (до денікінської окупації) 388 газет, у 1920 р. — 360.
- ❖ При ВУЦВК було засноване Всеукраїнське державне видавництво. Воно випускало матеріали для пропагандистів і розраховану на маси агітаційну літературу. Незважаючи на нестачу паперу і поліграфічних потужностей, сумарна кількість віддрукованої у 1920 р. пропагандистської продукції (періодичних видань, прокламацій, плакатів, брошур тощо) перевищила 18,5 млн примірників.

ЛІКВІДАЦІЯ НЕПИСЬМЕННОСТІ

Переважна більшість населення України була неписьменною. Розгортаючи культурне будівництво, партія більшовиків зробила лікнеп найважливішою державною справою. Культосвітні заклади усіх типів були зобов'язані приділяти лікнепу найбільшу увагу. Установи наркомату освіти дістали право залучати до навчання неписьмених на засадах трудової повинності усіх грамотних громадян, вільних від воєнної мобілізації.

Починаючи з весни 1920 р., в Україні розгорнулася кампанія з організації шкіл та гуртків лікнепу. Було відкрито до 7 тис. вечірніх шкіл та гуртків. У них три-чотири рази на тиждень навчалось до 200 тис. чоловік. Крім того, до 50 тис. чоловік було охоплено індивідуальним навчанням.

Народна школа на Волині, 1916 р.

РЕЛІГІЯ І ЦЕРКВА В УМОВАХ РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ

- Події української революції і боротьби за збереження державної незалежності справили істотний вплив на релігійне життя України. Російська православна церква (РПЦ), в лоні якої перебувала більшість віруючих України, відреагувала на крах самодержавства відновленням Московського патріархату, скасованого ще Петром I, і спробами зберегти свій контроль над усіма єпархіями колишньої імперії. У свою чергу, в середовищі духовенства і віруючих України стало поширюватися прагнення до демократизації церковного життя і повернення до статусу незалежності (автокефалії) Української православної церкви. Цей статус московські церковники за допомогою царату знищили в XVII ст., перетворивши православ'я на знаряддя русифікації і зміцнення імперського контролю над Україною.
- Вперше бажання мати цілком незалежну від РПЦ Українську автокефальну православну церкву (УАПЦ) було висловлене на Подільському та Полтавському єпархіальних з'їздах, що відбулися навесні 1917 р. Наприкінці весни 1917 р. з ініціативи протоієрея Василя Липківського було засновано «Братство воскресіння», яке очолило рух за утворення УАПЦ. З часом воно перетворилося на Всеукраїнську православну церковну раду, що прийняла рішення про скликання Всеукраїнського православного собору. Собор розпочав роботу в січні 1918 р. Але зміна політичної ситуації і захоплення Києва більшовиками не дозволили делегатам дійти логічного рішення - проголошення автокефалії. Короткочасне панування більшовиків на початку 1918 р. в Україні супроводжувалося терором проти духовенства. В січні 1918 р. в Києві було вбито митрополита Київського і Галицького Володимира.
- У червні 1918 р., за гетьмана П. [Скоропадського](#), Всеукраїнський православний собор відновив роботу. Тепер у його складі переважали делегати промосковської орієнтації, які ухвалили, що православні єпархії в Україні залишаються під юрисдикцією Московського патріархату. Проте опір прибічників автокефалії не був зламаний. У жовтні 1918 р. на 3-й сесії Собору виступив О. Лотоцький, член УПСФ, якого гетьман перед цим призначив міністром віросповідань. Новий міністр був відомим українським істориком церковного права, діячем національно-визвольного руху. Від імені уряду він виступив за проголошення автокефалії української православної церкви. Цей заклик реакційне духовенство зустрів вороже.
- Після приходу до влади в Україні Директорії ідея автокефалії, нарешті, стала перетворюватися в реальність. 1 січня 1919 р. Директорія УНР, виходячи з принципу, що в незалежній державі повинна бути і незалежна церква, проголосила автокефалію Української православної церкви. Але політична нестабільність 1919 р. не дозволила реалізувати це рішення.

Установивши в 1919 р. контроль над Україною, більшовики повернулися до антицерковної політики. Наприкінці січня 1919 р. Раднарком УСРР ухвалив «Закон про відокремлення [церкви](#) від держави і школи від церкви». Цей закон передавав у руки держави храми: і все церковне майно, надавав органам влади право закривати небажані їм храми. Атеїстичне керівництво більшовицької партії повело наступ на релігію і церкву. Тисячі священиків і віруючих стали жертвами червоного терору. Частину храмів і монастирів було закрито, релігія оголошувалася «опіумом для народу», віруючі ставали неповноправними громадянами. Разом з тим, не маючи змоги покінчити з релігією і церквою водночас, держава дозволила діяльність багатьох релігійних громад. Серед них були і автокефальні, які тоді ще не були об'єднані в окрему церкву. Власті йшли на поступки значною мірою під тиском віруючих, а також із метою внести елементи конфронтації в церковне середовище України і одержати додаткові важелі впливу на церкву. Таким чином, у 1917-1920 рр. відбулися глибокі зміни в становищі церкви в суспільстві. Після перемоги більшовиків вона перетворилася на об'єкт переслідувань і репресій. За цих обставин у православ'ї України посилювався розкол, формувалися передумови для створення Української автокефальної православної церкви (УАПЦ).

**Зруйнований
більшовиками храм**

ДЯКУЄМО ЗА УВАГУ

Презентацію підготували учні 10-А класу:

Корольчук Юрій

Король Дмитро

Яблочнюк Олександр

Жеребюк Олександр

Снігур Владислав

Каляєв Євгеній